

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΑΓΝΟΙΑΣ

Ο ΥΨΙΣΤΟΣ Δημιουργός μᾶς ἐχάρισε νοητικὰς δυνάμεις, δι' ὧν νὰ ἀνακαλύπτωμεν τὰς ἀληθείας, αἰτίνες ἢ ἀναγκαιῶς ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἡμετέραν εὐδαιμονίαν, ἢ ὅπωςδὴποτε συντείνουν εἰς τὰς χρεῖας ἡμῶν καὶ τὴν εὐζωίαν. Πολλὰς ἐκ τῶν χρησιμωτάτων ἀληθειῶν ἀνακαλύπτωμεν διὰ τοῦ ὁρθοῦ λόγου μόνον, καὶ χωρὶς πείρας· ἀλλ' εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν γνώσεών μας, καὶ μάλιστα τὸ πρακτικόν, καὶ τὸ συντεῖνον εἰς τὸ νὰ μᾶς δεικνύῃ τὰ καλλήτερα μέσα τοῦ ἐπαυξάνειν τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὰ συμφέροντα ἡμῶν, γενικῶς προέρχεται ἐκ τῆς πείρας.

Ὡς πρὸς τὰς ἐνεργείας τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἡμεῖς ἄλλο τι σχεδὸν δὲν γνωρίζομεν παρὰ γινόμενα, ἢ τὰ ἀποτελέσματα αἰτιῶν· διότι αἱ αἰτίαι τῶν τοιούτων ἀποτελεσμάτων εἶναι κεκρυμμέναι ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ ὑπὲρ τὰ ὅρια τῶν νοητικῶν μας δυνάμεων. Ὁ Δημιουργός μᾶς ἐπρόκισε μὲ δυνάμεις τοῦ ἐννοεῖν, τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, καὶ τοῦ μεταχειρίζεσθαι ἐπ' ἀγαθῷ τοιαῦτα γινόμενα καὶ συμβαίνοντα, ὅποια μᾶς εἶναι ἀναγκαϊότερα ἢ χρησιμώτερα πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἐξασφάλισιν τῆς υἱείας, καὶ ἐπέκτασιν τῶν κοσμικῶν μας συμφερόντων· ἀλλ' ἔκρινε νὰ διαφυλάξῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν γνῶσιν τῶν αἰτιῶν τῶν τοιούτων γινομένων, καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ παράγονται τὰ ἀποτελέσματα.

Γνωρίζομεν ἐκ καθημερινῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἀπὸ τὸν ἥλιον ἐξέρχεται τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης· ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν πῶς, καὶ διὰ τίνος δυνάμεως, αἱ ἀκτίνες τοῦ ἀποπέμπονται εἰς τὴν γῆν καὶ τοὺς ἄλλους πλανήτας· οὔτε δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς αἱ ἀκτίνες γεννῶσιν τὴν θερμότητα. Ἡ γνῶσις τοῦ ὅτι αἱ ἀκτίνες παράγουσι θερμότητα, εἶναι τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς ἀναγκαῖον.

Γνωρίζομεν ὅτι τὸ ὕδωρ ἀνυψοῦται εἰς τὸν ἀέρα διὰ τῆς ἐξατμίσεως, ὅτι ἐνίοτε συμπυκνοῦται εἰς νέφη, καὶ ὅτι τέλος πίπτει ἐν εἰδει βροχῆς καὶ χιόνος· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ἴδωμεν, οὔτε νὰ καταλάβωμεν ἐντελῶς, πῶς αἱ μεταβολαὶ αὗται γίνονται.

Γνωρίζομεν διὰ παρατηρήσεως ὅτι τὰ φυτὰ βλαστάνουν ἀπὸ τὴν γῆν· ὅτι μεγαλύνονται, δίδουσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν καρποὺς, ἀκμάζουσι χρόνον τινά, ἔπειτα παύουν ν' αὐξάνωσι, καὶ μετ' ὀλίγον ξηραίνονται καὶ χάνονται. Ἀλλὰ πόσον ὀλίγον καταλαμβάνομεν πῶς γίνονται ὅλα ταῦτα! Ποία δυνάμεις ἀνυψοῦ καὶ βάλλει τὸν χυλὸν εἰς κυκλοφορίαν; καὶ πῶς τὸ ὕγρὸν τοῦτο μεταβάλλεται εἰς ξύλον;

Παρατηροῦμεν ὅτι ἕκαστον φυτὸν παράγει εἰδὸς τι σπόρου, ὅστις ἀνεξαίρετως παράγει ταυτοεῖδές φυτὸν. Κατὰ τοῦτο δὲν συμβαίνουσι ποτὲ λάθῃ. Τὸ ἀμυγδαλον παράγει ἀμυγδαλέαν, καὶ τὸ κάστανον κάστανιναν. Τὰ γινόμενα ταῦτα ὅλοι γνωρίζομεν· ἀλλὰ τοὺς νόμους, καθ' οὓς ἐνεργοῦνται, δὲν κατανοεῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

Βλέπομεν ἐκ τούτων τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλάνθρωπον.

7* ε.

πῶς τοῦ Δημιουργοῦ, καθότι ἔκαμε τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἀμετατρέπτους. Ἄν οἱ τοιοῦτοι νόμοι ὑπέκειντο εἰς μεταβολὰς, ἤθελομεν εἶσθαι ἀβέβαιοι τί ἐμελλε νὰ προκύψῃ ἀπὸ τούτου ἢ ἐκεῖνο τὸ φυτὸν, καὶ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν σπόρον. Πόσον δὲ ἀθλία ἤθελεν εἶσθαι ἢ ἡμετέρα κατάστασις, ἂν δὲν ἐγνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ σῖτος ἐμελλε νὰ φέρῃ σῖτον, καὶ ἡ κριθὴ κριθήν. Ἀλλὰ παρατηροῦντες τὴν σταθερότητα τῶν νόμων τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, μετὰ βεβαιότητος προβλέπομεν καὶ ἀπολαμβάνομεν καθ'αυτὸ ἐκεῖνα, ὅσα πρὸ πάντων μᾶς χρειάζονται.

Μὲ τὴν αὐτὴν σχεδὸν βεβαιότητα ἐμποροῦμεν νὰ μετατρέπωμεν τοὺς καρποὺς τῆς γῆς εἰς τὰ πρὸς εὐζωίαν συντείνοντα. Γνωρίζομεν ὅτι τὸ ἄλευρον, ὅταν βραχῇ, καὶ ἀναβῇ διὰ τῆς προζύμης, καὶ ὑποβληθῇ εἰς θερμότητα, ἀποτελεῖ ἄρτον, οὐσίαν ὑγιεινοτάτην. Τοὺς νόμους τῆς προζύμης καὶ τῆς θερμότητος δὲν δυνάμεθα ἐντελῶς νὰ ἐννοήσωμεν· ἀλλὰ γνωρίζομεν τὰ ἀποτελέσματα, καὶ τοῦτο μᾶς ἀρκεῖ.

Ἐκ πείρας διδασκόμεθα, ποῖα φυτὰ εἶναι ὑγιεινὰ καὶ καλὰ πρὸς τροφήν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μανθάνομεν ὅτι φυτὰ τινὰ χρησιμεύουν πρὸς ἱασιν ἀσθενειῶν, ἄλλα δὲ εἶναι δηλητήρια, καὶ βλαπτικὰ εἰς τὴν υἱείαν, καὶ, ἂν εἰσέλθωσιν εἰς τὸν στόμαχον, θανατηφόρα. Ἀλλὰ τὴν φύσιν τῶν ἰδιοτήτων, ἢ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐνεργοῦσι, δὲν γνωρίζομεν ἄλλως πῶς εἰμὴ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Τὰ ἰδιαίτερα σχήματα τῶν συστατικῶν μορίων τῆς ὕλης εἶναι ἀόρατα· καὶ ἂν αἱ ποιότητες ἐκάστου φυτοῦ προέρχωνται ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ἢ ἀπ' ἄλλας περιστάσεις, τοῦτο εἶναι εἰς ἡμᾶς διόλου ἀπόκρυφον.

Γνωρίζομεν ἐκ πείρας, ὅτι οἱ στόμαχοι τῶν ζώων ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ διαλύειν κρέας καὶ φυτὰ, καὶ τοῦ προπαρασκευάζειν αὐτὰ εἰς τροφήν τοῦ σώματος. Γνωρίζομεν ὅτι αἱ οὐσίαι αὗται μεταβάλλονται πρῶτον εἰς μαλακὸν τι, καλούμενον χυμὸν· ἔπειτα δὲ διὰ τίνος ἄλλης μεθόδου σχηματίζεται ὁ χυλὸς, οὐσία τις γαλακτώδης· αὕτη δὲ, δι' ἄλλων πάλιν μεταβολῶν, μετατρέπεται εἰς αἷμα ἢ τροφήν τῆς σαρκός. Ἀλλ' ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐνεργοῦνται αἱ μεταβολαὶ αὗται, εἶναι ἀόρατος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην παρατήρησιν.

Φυτὰ τινὰ ἔχουσιν ἡδεῖαν γεῦσιν, καὶ ἄλλα πικράν ἢ ὀξύνην· ἀλλ' ὁποῖόν τι ἰδιαίτερον γεννᾷ τὰς ποιότητας ταύτας, παντάπασιν ἀγνοοῦμεν. Ὡσαύτως εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ διακρίνωμεν τὴν ἰδιαίτεραν κατασκευὴν τῶν μορίων τῶν φυτῶν, ἀφ' ἧς ἐξαρτᾶται ἡ σταθερότης, ἡ διάρκεια, ἢ τὸ χρῶμα τῶν.

Γνωρίζομεν ὅτι τὸ ὕδωρ εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφή τῶν φυτῶν· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ τὸ ῥευστὸν τοῦτο μετατρέπεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ φυτοῦ, ἀγνοοῦμεν. Ἡ μέθοδος εἶναι βραδεία καὶ ἀόρατος. Γνωρίζομεν ἐκ πείρας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ φῶς ἀπαιτοῦνται πρὸς τελειοποίησιν τῶν περισσοτέρων φυτῶν· ἀλλὰ πῶς αἱ οὐσίαι αὗται μεταβάλλονται, καὶ συνεννοῦνται μὲ τὴν οὐσίαν τῶν φυτῶν, εἰμεθα ὅλως ἀνίκανοι νὰ ἀνακαλύψωμεν.

Παρατηροῦμεν ὅτι σώματα, τοῦ ἀέρος βαρύτερα, πῖπτουν εἰς τὴν γῆν, ἂν ὑψωθῶσι καὶ δὲν ὑποστηρίζονται. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἑλξιν τῆς γῆς, ἢ τὴν βαρύτητα. Καλοῦμεν δὲ μὲ τὰς λέξεις ταύτας τὸ νομιζόμενον αἷτιον· ἀλλὰ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ αἰτίου δὲν γνωρίζομεν τίποτε.

Μανθάνομεν ἐκ παρατηρήσεως ὅτι οὐσίαι τινὲς εἶναι καύσιμοι, τοῦτέστιν, ἂν πῦρ βαλθῇ εἰς αὐτάς, ἀνάπτουν καὶ ἀναλίσκονται. Τοῦτο ἀρκεῖ πρὸς ἡμετέραν ἀσφάλειαν, εἴτε καταλαμβάνομεν τὴν φύσιν τοῦ καλουμένου πυρός, εἴτε ὄχι.

Γνωρίζομεν ἐκ παρατηρήσεως καὶ πείρας, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἀπεσταλαγμένων πνευμάτων βλάπτει τὸ σῶμα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ὅτι πολλάκις ἐπιφέρει ἀσθένειαν καὶ πρόωρον θάνατον. Ταῦτα δὲν εἶναι μὲν βέβαια ἀποτελέσματα, πλὴν κοινὰ, καὶ διὰ τοῦτο πιθανά. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι δίδονται εἰς τὸ πίνειν, ἐν γνώσει κινδυνεύουν νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὰ εἰρημένα δεινά.

Ἡ τροφή ἀπαιτεῖται πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως. Περὶ τῆς ἀρκούσης ποσότητος, πρέπει ἕκαστος νὰ κρίνῃ δι' ἑαυτὸν. Ἀλλὰ μανθάνει ἐκ πείρας ὅτι πολλὰ μεγάλη ποσότης τροφῆς, λαμβανομένη εἰς τὸν στόμαχον, ἐνοχλεῖ καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον πρὸς ἔργον ἢ ἀπόλαυσιν. Ὁ φρόνιμος δὲ, γνωρίζων ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ἐγκρατεῦνται· ἀλλ' ἂν θεραπεύῃ μὲ ὑπερβολὴν τὴν ὁρεξίν του, εἶναι αὐτὸς ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἐνόχλησιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ. Ἐαυτὸν μόνον δύναται νὰ φέγῃ διὰ τὰς συνεπειὰς τῆς ἀπὸ τὸν κανόνα τοῦ καθήκοντος παραδρομῆς.

Τὸ ζωϊκὸν βασίλειον γέμει ἀπὸ μυστήρια ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ φυτικοῦ. Εἰς τὴν σωματικὴν σύστασιν τῶν ζώων βλέπομεν πάμπολλα θαύματα, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν μορφήν καὶ διάταξιν τῶν ζωτικῶν μερῶν. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀναπνοή, καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, εἶναι οὐσιώδη πρὸς τὸ ζῆν· ταῦτα δ' ἐνεργοῦνται χωρὶς καμμίαν προσπάθειαν ἐκ μέρους μας. Ἀλλὰ μολονότι γνωρίζομεν τὰ ὄργανα—τοὺς πνεύμονας οἱ ὁποῖοι δέχονται τὸν ἐμπνεόμενον ἀέρα, καὶ τὴν καρδίαν ἥτις δέχεται καὶ ὠθεῖ τὸ αἷμα διὰ τῶν ἀρτηριῶν εἰς πᾶν μέρος τοῦ σώματος, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐμποροῦμεν ἐντελῶς νὰ ἐννοήσωμεν τὴν αἰτίαν, ἥτις διατηρεῖ ὅλην τὴν μηχανὴν εἰς κίνησιν, ἀπὸ τῆς νηπιακῆς μέχρι τῆς γεροντικῆς ἡλικίας.

Τὰ τεράστια τῆς ἐξαισίου ταύτης κατασκευῆς παραπολὺ μεγαλύνονται, ὅποταν στοχασθῶμεν τὸν σύνδεσμον ὅστις ὑπάρχει μεταξύ τοῦ νοῦς ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἡ ψυχὴ, ἢ τὸ πνευματικὸν μέρος τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τὸ διανοούμενον καὶ συλλογιζόμενον. Περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ δὲν γνωρίζομεν τίποτε. Μόνον τὰς ἐνεργείας ἢ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς γνωρίζομεν. Διανοούμεθα,

συλλογιζόμεθα, κρίνομεν, βουλόμεθα, ἢ σχηματίζομεν ἀποφάσεις, αἰτνες ἄγουν ἡμᾶς εἰς πράξεις· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἢ βούλησις, ἥτοι μία πράξις τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν μέρους δύναται νὰ ἐπενεργῇ εἰς τοὺς μυῶνας, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ κίνησιν, διόλου ἀγνοοῦμεν.

Δικαίως ἐμπορεῖ τις νὰ ἐκπλήσσεται εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ὁράσεως. Στρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐν ἀκαρεῖ βλέπομεν ἀναρίθμητα περὶ ἡμῶν ἀντικείμενα, καὶ εἰς διαφόρους ἀποστάσεις· βλέπομεν ἀντικείμενα κινδυνώδη πλησιάζοντα, καὶ φεύγομεν αὐτά· βλέπομεν πράγματα χρειαζόμενα, καὶ διευθυνόμεθα πρὸς αὐτά· ἐξανοίγομεν ἀντικείμενα εὐφρόσυνα, καὶ θεωροῦμεν αὐτά· ῥίπτομεν βλέμμα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν ἀνακαλύπτομεν τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα κόσμων, ἑκατομμύρια μυρίων μακράν· ἐν ἀκαρεῖ διατρέχομεν τοὺς οὐρανοὺς, καὶ προσηλούμεθα εἰς τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα τῆς δημιουργίας.

Ἐτι ταχύτερος εἶναι ὁ διαλογισμός. Κλείομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλ' αἱ ἰδέαι ἀπωτάτων κόσμων φυλάττονται εἰς τὸν νοῦν· οἱ διαλογισμοὶ μας ἐν ἀκαρεῖ ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν ἥλιον ἢ μακρυνωτέρους ἀστέρας· ἐν ἀκαρεῖ πάλιν ἀνακαλούμενοι, προσηλῶνται ἐπὶ δένδρου εἰς τὸ πλάγιόν μας, ἢ ἐπὶ αἰλούρου εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ῥοχαλάζοντες· πάραυτα ἐπομένως ἵπτανται εἰς ὄρος ἢ ποταμὸν ἐπὶ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης. Τοιαῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἀόρατον, ἀλλ' αἰκίνητον ὄν, ἡ ψυχὴ, ἢ τὸ πνευματικὸν μέρος τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ πλείοτερα ζῶα ἔχουν τὰς αὐτὰς αἰσθήσεις ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ εἰς πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν αἱ αἰσθήσεις εἶναι πολὺ ὀξύτεραι παρὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὀσφρησις τοῦ κυνὸς ἐνισχύει αὐτὸν ν' ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη τοῦ κυρίου του εἰς ὅποιανδήποτε ἀπόστασιν· ἡ ὄρασις τοῦ αἵετος ἢ τοῦ ἱέρακος ἀνακαλύπτει τὸ θήραμα εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀνωτάτου ὕψους. Τὸ λογικὸν προσέτι τῶν κτηνῶν, καίτοι πολὺ μᾶλλον περιωρισμένον παρὰ τὸ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον θαυμάσιον. Ὁ ἵππος καὶ ὁ βοῦς ἔχουσι τὴν δύναμιν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δύναται νὰ μανθάνωσι καὶ νὰ ἐνθυμῶνται πᾶν τὸ ἀναγκαῖον εἰς προφύλαξιν ἀπὸ κινδύνους, καὶ νὰ πράττωσιν ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν τὰ διορίζει. Τὸ ἐνστιγμα εἶναι δύναμις, ἥτις, χωρὶς τὸ μέσον τοῦ συλλογίζεσθαι, διευθύνει τὸ ζῶον, μὲ ἀλάνθαστον βεβαιότητα, εἰς τὸ ἐκλέγειν τὴν ἀρμόδιον αὐτοῦ τροφήν· τὰ δὲ ἄγρια ζῶα, τὰ μὴ εὐρισκόμενα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀνθρώπου, διευθύνει ἀναμαρτήτως ἡ δύναμις αὕτη εἰς τὸ προβλέπειν τροφήν, καὶ εἰς τὸ εὐρίσκειν ἢ σχηματίζειν τόπον σκέπης, καὶ φωλεᾶν ἢ κατάλυμα διὰ τὰ νεογνά των. Εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν νεογνῶν φροντίδα, τὰ ζῶα δεικνύουσι τὴν αὐτὴν στοργὴν καὶ πρόνοιαν, ὁποῖαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· εἰς δὲ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν μάχονται μὲ τὴν ἀνδρείαν τοῦ τολμηροτάτου ἥρωος.

Ἐὰν τὸ ζωϊκὸν καὶ τὸ φυτικὸν βασίλειον, ἐν τῷ μέσῳ

τῶν ὁποίων ἀναστρέφομεθα πᾶσαν ὥραν τῆς ζωῆς ἡμῶν, γέμωσιν ἀπὸ ἀκατανόητα μυστήρια, πῶς ἐμπορεῖ νὰ μᾶς φαίνεται παράξενον ὅτι ὑπάρχουσιν τινὰ ἀκατανόητα ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ὑπεράτου Ὁντος καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ; Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κλίσιν ν' ἀντιφάσκωσιν εἰς τὰ τῆς θρησκείας μυστήρια, καὶ ν' ἀποβάλλωσι τινὰ τῶν δογμάτων τῆς ἀποκαλύψεως, ἐπειδὴ δὲν ἐμποροῦν νὰ τὰ ἐννοήσωσιν. Ἀλλὰ πρὶν οἱ ἄνθρωποι ἀρνηθῶσι τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως ἐνεκα τῶν μυστηρίων αὐτῆς, ὀφείλουσαν ν' ἀρνηθῶσιν ὅτι δύνανται, δι' ἐνεργείας τῆς βουλῆσεως, νὰ κινήσωσιν τὸν πόδα ἢ νὰ ὑψώσωσιν τὸν βραχίονα· καθότι ἐπίσης ἀδυνατοῦν νὰ ἐννοήσωσιν τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλῆσεως ἐπὶ τῶν μυῶνων, καὶ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ.

Πάντοτε ὑπῆρξαν ἄνδρες, καλούμενοι φιλόσοφοι, οἵτινες ἐξήτησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰ μυστικά τῆς δημιουργίας, καὶ νὰ διακρίνωσιν ὅσα ὁ Θεὸς σκοποῦν εἶχε νὰ φυλάττῃ κεκρυμμένα, ἢ ὅσα οἱ ἄνθρωποι ἀδυνατοῦν νὰ ἐννοήσωσιν. Φιλόσοφός τις γράφει βιβλίον, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἔχομεν ἐμφύτους ιδέας, ἢ ἀρχάς· τουτέστιν, ὅτι δὲν ἔχομεν ιδέας πρὶν γεννηθῶμεν, ἢ ὅτι αἱ ιδέαι δὲν γεννῶνται μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ὅτι παράγωμεν ὅλας ἡμῶν τὰς ιδέας ἀπὸ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν σκέψιν. Ἄλλος συγγραφεὺς κάμνει βιβλίον διὰ ν' ἀναιρέσῃ τὰς δοξασίας ταύτας. Κατ' ἀλήθειαν δὲν ἔχομεν βέβαιά τινὰ μέσα πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου· καὶ ἂν ἔχομεν, ἡ λύσις δὲν ἤθελεν ἐπιφέρειν πρακτικόν τι ὄφελος.

Οἱ φιλόσοφοι γράφουν εἰς πλάτος περὶ τῆς προσωπικῆς ταυτοτήτος, προσπαθοῦντες νὰ δείξωσι διὰ τίνων μέσων γνωρίζομεν σήμερον ὅτι εἴμεθα οἱ αὐτοὶ ὅποιοι καὶ χθές. Αὕτη εἶναι ἀνωφελὴς ἐρευνα, τοῖλάχιστον καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἔχομεν δύναμιν, δεδομένην εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, δι' ἧς ἕκαστος γνωρίζει μετὰ βεβαιότητος ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον τῶρα, ὅποιον καὶ πρότερον κατ' οἰομένην ποτε καιρὸν. Ἐὰν ὑποσχεθῇ τις νὰ νυμφευθῇ μίαν γυναῖκα, ἢ νὰ πληρώσῃ μίαν ὁμολογίαν εἰς τὸ τέλος ἐξήκοντα ἡμερῶν, ὅταν ἡ προθεσμία φθάσῃ, γνωρίζει ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον τὸ ὅποιον ἔκαμε τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ποτὲ δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τούτου.

Ταυτοτρόπως πολλοὶ συνέγραψαν βιβλία περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνου βουλῆσεως, ζητοῦντες νὰ ἐξακριβώσωσι μέχρι πόσου ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου κρέμεται ἀπὸ τὴν ἐκούσιον αὐτοῦ προαίρεσιν, ἢ ἀπὸ περιστάσεις μὴ εἰς αὐτὸν ὑποκειμένας. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἔχομεν συνειδήσιν ἢ γνῶσιν τινὰ ἐσωτερικὴν ὅτι εἴμεθα ἐλευθεροὶ νὰ ἐκλέγωμεν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ πονηρὸν· ὥστε εἴμεθα ἐνοχοὶ ἂν πράττωμεν ὅτι γνωρίζομεν κακόν. Τὴν συνειδήσιν ταύτην μᾶς ἔδωκεν ὁ πάνσοφος

Δημιουργὸς, διὰ νὰ κανονίζωμεν τὴν ἡμετέραν ἐκλογὴν, καὶ ν' ἀποτρεπώμεθα τοῦ ἁμαρτάνειν διὰ τοῦ φόβου τῆς ποινῆς.

Ὑπόθεσις ὅτι φιλόσοφός τις ἐξήτην νὰ ἀνακαλύψῃ κατὰ τινὰς ἰδιαιτέρους τρόπους ἐσχημάτισεν ἡ φύσις τὰς γλώσσας τῶν διαφορῶν ζώων, ὥστε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν, διατί ἄλλα μὲν ζῶα τρώγουσι μόνον κρέας, ἄλλα δὲ μόνον χόρτα. Ἡδύνατο παχύν τὸμον νὰ συγγράψῃ περὶ τούτου, καὶ νὰ πληρώσῃ αὐτὸν ἀπὸ εἰκασίας, ἀλλὰ πιθανόν ὅτι ἤθελεν ἀποτύχειν τοῦ σκοποῦ του, καὶ οὐδέποτε ἀνακαλύψειν τὰ αἷτια τῶν διαφορῶν εἰς διάφορα ζῶα γεύσεων. Καὶ ἂν ἐπετύγχανε δὲ, ποσῶς δὲν ἤθελεν χρησιμεύσειν αἱ ἀνακαλύψεις του· διότι ἡ παρατήρησις καὶ ἡ πείρα μᾶς δίδουν ὅλας τὰς περὶ τούτου χρεῖναι γνώσεις.

Ἡ ἀληθὴς σοφία τῶν ἀνθρώπων εἶναι νὰ ταπεινωθῶσι· νὰ καταγίνωνται εἰς τὸ μανθάνειν τὸ χρησίμον καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς τὰ τοῦ βίου, καὶ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τοῦ Δημιουργοῦ εὐνοίας. Τὸ κύριόν μας ἔργον εἰς τὸν κόσμον τούτον πρέπει νὰ ᾖ ἡ τῆς εὐζωίας ἀπόκτησις· τὸ ν' ἀποφεύγωμεν τὰ δεινὰ καὶ τὰ βάσανα τῆς ζωῆς, ὅσον τὸ δυνατόν· νὰ ἤμεθα καλοὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, καὶ νὰ κάμνωμεν καλὸν εἰς ἄλλους· καὶ συμμορφούμενοι μετὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, νὰ προστομασθῶμεν εἰς ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. “Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου.” χωρὶς δὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἡ τὴν ἀληθινὴν εὐσέβειαν, ὅλαι αἱ τέχναι, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ γνώσεις, δὲν συνιστῶσι τὴν ἀληθινὴν σοφίαν.

ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΑΣ.

ΕΚΑΣΤΗ πράξις εἶναι πονηρὰ ἢ ἀγαθὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ συμφώνως μὲ τὸν σκοπὸν, εἰς τὸν ὅποιον ὁ πρᾶτων ἀποβλέπει. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος στοχάζεται εἰς τὴν καρδίαν του, τοιοῦτος εἶναι, λέγει ὁ Σολομών. Ἄν ἔχῃ πονηροὺς σκοποὺς, αἱ πράξεις του θέλουσιν εἶσθαι πονηραί· διότι αἱ πράξεις εἶναι οἱ καρποὶ τῶν στοχασμῶν μας· ἂν, ἐξ ἐναντίας, οἱ σκοποὶ καὶ τὰ βουλευμάτα του ᾖναι θεάρεστα, θέλουσιν εἶσθαι ὁμοίως καὶ αἱ πράξεις του. “Πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ.”

Ὅταν ἔχωμεν ἐνάρετα βουλευμάτα καὶ καθαροὺς στοχασμοὺς, γίνονται θεάρεστοι αἱ κοινότεραι πράξεις μας· ἀλλὰ χωρὶς τοιαύτην ἐσωτερικὴν καθαρότητα, αἱ καλῆτεραι πράξεις μας, καὶ αὐτὴ μας ἡ θρησκευτικὴ λατρεία, ἀπαρέσχουν εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνον, ὅστις βλέπει μόνον τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς διδάσκει ὅτι χρεωστοῦμεν ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ εἰς πᾶν ὅτι καὶ ἂν πράττωμεν, ἀκόμη καὶ τρώγοντες καὶ πίνοντες. Ἐὰν φυλάττωμεν τὸν κανόνα τούτον, πᾶσα πράξις φυσικὴ γίνεται θρησκευτικὴ, καὶ ὁσάκις καθίζομεν εἰς τὴν τράπεζαν, προσ-